

УДК 338.43:658*I.N. Mushenik, Ph.D., Associate professor,**T.V. Marusei, Ph.D., Associate professor**Podilian State Agrarian Engineering University***FORMING FACTORS PRODUCTION STRUCTURES AND FARM SIZE**

Abstract. *Characterized by general approaches to the optimization of industrial structure of agricultural enterprises and listed factors of optimality in the contemporary economy. Modern trends of development of agricultural enterprises. Determine their economic, environmental and social effectiveness and prospects for further development. The analysis of approaches to forming the optimal structure and size of farm showed that in the present conditions to optimize the structure of production must aim to production, not for production, and to maximize profits. In this case, the optimal production structure is provided only with the necessary means of production, technology, economic mechanism, production and management, legal regulation. Each of these factors has a significant share in the process of the production structure of firms. Analysis of factors internal and external environments farms showed that the formation of the optimal structure of production and the size of farms is a complex, multifaceted problem that reflects the influence of different conditions.*

Keywords: *the optimal structure, agriculture, efficiency, production.*

*I.M. Мушеник, к.е.н., доцент кафедри соціальної економіки і інформаційних технологій**T.V. Марусей, к.е.н., доцент кафедри соціальної економіки і інформаційних технологій**Подільський державний аграрно-технічний університет***ФАКТОРИ ФОРМУВАННЯ ВИРОБНИЧОЇ СТРУКТУРИ І РОЗМІРІВ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВ**

Охарактеризовано загальні підходи до оптимізації виробничої структури сільськогосподарських підприємств та наведено фактори формування оптимальності в сучасних умовах господарювання. Проаналізовано сучасні тенденції щодо розвитку сільськогосподарських підприємств. Визначено їх економічну, екологічну і соціальну ефективність та перспективи подальшого розвитку. Проведений аналіз підходів до формування оптимальної структури і розмірів виробництва сільськогосподарських підприємств показав, що в сучасних умовах оптимізація структури виробництва повинна мати на меті виробництво продукції не заради виробництва, а заради отримання максимального прибутку. При цьому оптимальність структури виробництва забезпечується тільки за наявності необхідних засобів виробництва, технологій, економічного механізму, виробничого та управлінського персоналу, правового регулювання. Кожен із зазначених чинників має свою вагому частку в процесі формування виробничої структури підприємств. Аналіз чинників внутрішнього і зовнішнього середовища сільськогосподарських підприємств показав, що формування оптимальної структури виробництва і розмірів сільськогосподарських підприємств є складною, багатогранною задачею, що відображає вплив різних умов.

Ключові слова: *оптимальна структура, сільське господарство, ефективність, виробництво.*

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями. Враховуючи значну кількість методів та підходів до проблеми оптимальності виробництва, для різних типів сільськогосподарських підприємств вибір критеріїв, напрямків формування оптимальної структури має визначальне значення. Розрахунок оптимального варіанту структури виробництва з урахуванням функціональних взаємозв'язків між основними показниками діяльності підприємств в плані визначення кількісного співвідношення всіх виробничих ресурсів і міри інтенсивності їх використання на сьогодні залишається особливо актуальним для підприємств кожної галузі [5].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. На даний час у вітчизняній та світовій науці значний внесок у вивчення вказаних питань зроблений такими вченими, як Андрійчук В.Г., Бакаєв О.О., Благун І.С., Бойко В.І., Вітлінський В.В., Гайдучський П.І., Кадієвський В.А., Камінський А.Б., Клименюк М.М., Коновал І.А., Наконечний С.І., Олексюк О.С., Онищенко О.М., Саблук П.Т., Савіна С.С., Старостіна А.О., Трегобчук В.М., Хорунжий М.Й., Ястремський О.І. та ін.

Однак наукові дослідження, присвячені проблемам моделювання оптимальної структури і розмірів виробництва сільськогосподарських підприємств як складно організованих організаційних та функціональних підсистем, є не повністю досконалими і

потребують подальшого доопрацювання.

Формулювання цілей статті (постановка завдання). Мета даного дослідження полягає в обґрунтуванні теоретико-методологічних, методичних та прикладних аспектів оптимізації виробничої структури сільськогосподарських підприємств з урахуванням економічних, екологічних і соціальних критеріїв.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів. Сільськогосподарське підприємство є складною соціально-економічною системою, що включає в себе взаємозв'язані функціональну (технологічну, економічну, соціальну) і організаційну (бригади, ферми, відділення) підсистеми. Виходячи з таких позицій, потрібно виділити фактори, що визначають оптимальну структуру і розміри виробництва сільськогосподарських підприємств [7].

Серед чинників, що визначають відношення до середовища виробництва, аналіз літературних джерел [3, 4] дозволив виділити фактори зовнішнього і внутрішнього середовищ. Зовнішнє середовище включає такі економічні умови, як: економічне регулювання пропорційності цін на продукцію різних галузей, споживачів, конкурентні організації, природні фактори, державну політику тощо. Вказані фактори здійснюють вплив на функціонування сільськогосподарських підприємств, їх виробничу, інноваційну, комерційну, фінансову діяльність.

Фактори зовнішнього середовища можна поділити на дві групи: прямого і непрямого впливу. Фактори прямого впливу безпосередньо впливають на діяльність сільськогосподарських підприємств і мають зворотній зв'язок. До них відносять постачальників трудових, інформаційних, фінансових, матеріальних ресурсів, споживачів, органи державної влади і управління, конкурентів. До факторів непрямого впливу відносять стан економіки, соціально-політичні, демографічні, культурно-історичні, нормативно-правові, природні та інші.

Реакція сільськогосподарських підприємств на фактори прямого і непрямого впливу різна. Так, у випадку зміни факторів прямого впливу сільськогосподарські підприємства можуть перебудувати внутрішню структуру і проводити політику активного пристосування, а можуть почати політику протидії. До факторів непрямого впливу сільськогосподарські підприємства змушені максимально пристосовувати свої цілі, задачі, структуру, технологію.

Функціонування сільськогосподарських підприємств визначається також внутрішніми умовами. Здатність долати кризи, освоювати нові ринки, зберігати темпи виробництва в значній мірі залежать саме від внутрішнього середовища. Основні перешкоди розвитку виробництва сільськогосподарських підприємств, як правило, виникають у сфері їх власної діяльності та містять внутрішні розбіжності і протиріччя щодо визначення цілей підприємств, засобів їх досягнення, необхідних ресурсів, методів організації діяльності для досягнення цілей.

Оптимальна структура виробництва та успішна діяльність сільськогосподарських підприємств безпосередньо залежать від трудових ресурсів, рівня їх кваліфікації, вміння і бажання працювати. У цьому зв'язку розглядають структуру підприємства як складову речового і людського капіталу [1]. Саме людський капітал, а не обладнання і виробничі запаси, визначає рівень конкурентоспроможності, оптимальності та ефективності. Кожне підприємство, зацікавлене в оптимальному розвитку, намагається максимально використовувати досвід і знання своїх кваліфікованих кадрів при аналізі поточної діяльності, з'ясуванні причин матеріальних втрат, розробці оперативних заходів і стратегічних програм розвитку продовольчої, фінансової, збутової діяльності, прийнятті відповідних управлінських рішень, а також проведенні політики в галузі наукових досліджень.

Оптимальна структура виробництва в сучасних умовах залежить від участі екологічних факторів у процесі виробництва. Серед таких факторів можна виділити екологічно активні (фактори інтенсифікації) і екологічно нейтральні (екстенсивні фактори).

Екологічно активні фактори можна розділити на технологічні і природно-біологічні. До технологічних факторів відносяться: внесення добрив, меліорація, комплексна механізація

польових робіт, використання хімічних засобів для боротьби з шкідниками, хворобами, енерго- та ресурсозберігаючі технології вирощування сільськогосподарських культур. Природно-біологічні фактори включають: науково обґрунтовані сівозміни, селекційну роботу. При цьому важливо враховувати комплексність набору факторів, відповідність його конкретній сільськогосподарській культурі в різні періоди її росту і розвитку. Так, наприклад, внесення мінеральних добрив повинно проводитися у відповідності з картографами забезпеченості ґрунту рухомими формами фосфору і калію, а також нітратами і азотом. При цьому необхідно враховувати наскільки буде досягнуто співвідношення між дозами, способами і строками внесення добрив і потребами в них культури з урахуванням її розвитку [1]. Необхідно враховувати також реакцію на добрива не тільки окремих культур, але і різних сортів.

Підвищенню урожайності в значній мірі сприяє впровадження у виробництво нових високоврожайних, стійких до несприятливих кліматичних умов сортів і гібридів сільськогосподарських культур, боротьба з шкідниками, хворобами.

Значну роль в оптимальності кінцевого результату відіграють втрати, які виникають як наслідок недосконалості збиральної техніки, несвоєчасності проведення відповідних робіт тощо.

Важливою групою факторів є екологічно нейтральні, тобто такі, що не беруть безпосередньо участь у виробничому циклі, але здійснюють на нього значний вплив. Їх можна розділити на природні і організаційно-економічні, до яких насамперед відносяться вдосконалення розміщення і поглиблення спеціалізації виробництва, створення в оптимальних розмірах страхових запасів, розвиток ринку агросервісних послуг.

Слід відмітити, що з розвитком науково-технічного прогресу роль технологічного фактору значно зростає. Зростання обсягу сільськогосподарської продукції, як відомо, проходить за рахунок підвищення рівня інтенсифікації виробництва, що обумовлено насамперед обмеженістю земельних ресурсів.

Серед найбільш важливих організаційно-економічних і технологічних факторів оптимальності структури і розмірів виробництва сільськогосподарських підприємств можна виділити наступні:

- впровадження нових і новітніх технологій, досягнень науки і передового досвіду в усі сфери виробничої діяльності;
- кооперація і агропромислова інтеграція;
- вдосконалення системи управління;
- створення ринкової інфраструктури;
- вдосконалення діючих, розробка і впровадження нових нормативних актів, що визначають організаційно-правовий статус функціонування підприємств різних форм власності і господарювання;
- розвиток кооперації по переробці сільськогосподарської продукції, технічному сервісу і матеріально-технічному забезпеченню сільськогосподарських підприємств;
- забезпечення умов сільськогосподарським підприємствам для безперешкодного виходу на ринок і альтернативних ринкових каналів реалізації продукції;
- використання противитратного механізму, впровадження прогресивних технологій із застосуванням сучасної техніки, маловитратних технологій, що дозволяють отримувати дешевшу продукцію;
- розвиток кооперативних поставок техніки і комплектуючих виробів, залучення іноземних фірм для створення спільних виробництв сільськогосподарських машин і їх систем, обладнання, що дозволяють застосовувати передові технології.

Вказані вище фактори дозволяють формувати оптимальну структуру виробництва і розміри сільськогосподарських підприємств регіону, враховуючи природні особливості даної території. Серед природних факторів можна виділити наступні: клімат, стан ґрунту, рельєф місцевості. В якості показників природних умов використовують такі: тривалість вегетаційного періоду; теплозабезпеченість (сума температур повітря за період з

температурами вище 10^0); вологозабезпеченість (кількість опадів, вологість ґрунту, гідротермічний коефіцієнт, як відношення опадів до суми температур); вміст у ґрунті гумусу, азоту, калію та інших поживних речовин [3].

Висновки з даного дослідження і перспективи подальших розвідок у даному напрямку. Таким чином, формування оптимальної структури виробництва і розмірів сільськогосподарських підприємств є складною, багатогранною задачею, що відображає вплив різних умов. Для виявлення факторів, що впливають на формування оптимальної структури виробництва і розмірів сільськогосподарських підприємств, визначення кількісної і якісної їх характеристик, здійснення прогнозування їх розвитку доцільно застосовувати системний аналіз. Це зумовлює необхідність визначення системи показників, які б дозволили вивчити динаміку виробництва, з'ясувати його особливості, визначити основні напрямки формування оптимальної структури сільськогосподарських підприємств регіону.

Список використаних джерел

1. Амбросов, В.Я. Великотоварні підприємства як основа впровадження інновацій [Текст] / В.Я. Амбросов, Т.В. Маренич // Економіка України. — 2007. — № 6. — С. 14—19.
2. Андрійчук, В.Г. Сучасна аграрна політика: проблемні аспекти / В.Г. Андрійчук, М.В. Зубець, В.В. Юрчишин. — К. : Аграрна наука, 2005. — С. 95—120.
3. Бойчук, І.М. Економіка підприємства [Текст] : навч. посібник / І.М. Бойчук, П.С. Харів, М.І. Хопчан, Ю.В. Піча. — К. : «Каравела» ; Львів : «Новий світ –2000», 2001. — С. 95—118.
4. Благун, І.С. Функціональні моделі формування оптимальної структури виробництва [Текст] / І.С. Благун, І.М. Мушеник // Держава та регіони: Науково-виробничий журнал. — Запоріжжя : ЗУДМУ, 2006. — № 4. — С. 28—31.
5. Вітвицький, В.В. Соціально-трудова відносина в умовах реформування АПК : Запитання і відповіді [Текст] / В.В. Вітвицький, Ю.Я. Лузан. — К. : НДІ «Укראгропромпродуктивність», 2003. — С. 432—575.
6. Костюченко, Т.І. Оптимізація виробничо-галузевої структури сільськогосподарського підприємства із застосуванням економіко-математичної моделі [Текст] / Т.І. Костюченко // Економіка АПК. — 2002. — №8. — С. 76—81.
7. Снітинський, В.В. Актуальні проблеми АПК України та роль науки в їх вирішенні [Текст] / В.В. Снітинський, Г.В. Черевко, П.М. Герасим // Регіональна економіка. — 2000. — № 2 (16). — С. 7—16.
8. Саблук, П.Т. Формування та функціонування ринку агропромислової продукції (практичний посібник) [Текст] / П.Т. Саблук. — К. : ІАЕ, 2000. — 556 с.

Охарактеризованы общие подходы к оптимизации производственной структуры сельскохозяйственных предприятий и приведены факторы формирования оптимальности в современных условиях хозяйствования. Проанализированы современные тенденции развития сельскохозяйственных предприятий. Определена их экономическая, экологическая и социальная эффективность и перспективы дальнейшего развития. Проведенный анализ подходов к формированию оптимальной структуры и размеров производства сельскохозяйственных предприятий показал, что в современных условиях оптимизация структуры производства должна иметь целью производство продукции не ради производства, а ради получения максимальной прибыли. При этом оптимальность структуры производства обеспечивается только при наличии необходимых средств производства, технологий, экономического механизма, производственного и управленческого персонала, правового регулирования. Каждый из указанных факторов имеет свою весомую долю в процессе формирования производственной структуры предприятий. Анализ факторов внутренней и внешней среды сельскохозяйственных предприятий показал, что формирование оптимальной структуры производства и размеров сельскохозяйственных предприятий является сложной, многогранной задачей, отражает влияние различных условий.

Ключевые слова: оптимальная структура, сельское хозяйство, эффективность, производство.